

СВЕТОВИ МРТВИХ И СВЕТОВИ ЖИВИХ

Младен Јаковљевић, *Избледеле душе*, Академска књига, Нови Сад 2019

После романа *Врајћа сумрака* (2014), Младен Јаковљевић је у агилној издавачкој кући Академска књига из Новог Сада објавио роман *Избледеле душе* (2019). У односу на претходни, најновији роман представља тематску и поетичку еволуцију у његовом прозном стваралаштву. Наиме, први роман био је ближи оној врсти књижевности којом се Јаковљевић и теоретски бави, а то је научна и епска фантастика. Укратко ћемо описати теоријски и литерарни рад овог аутора, како би постало јасније у којој су мери *Избледеле душе* искорак у Јаковљевићевом преданом интересовању за научну фантастику, фантастику и, сумарно посматрано, надстварност у књижевности. Младен Јаковљевић припада оној појави у култури која се обично назива „професорском књижевношћу”. Био би предуг списак аутора из прошлости и савременика који на универзитету подучавају туђу књижевност и паралелно код куће стварају сопствену, те га стога нећемо наводити. А један од најперспективнијих стваралаца овог интелектуалног профила у савременој српској књижевности је аутор *Избледелих душа*. Наиме, докторску дисертацију *Паралелни светови: однос постојеће модерне прозе према фантастичној и научнофантастичној књижевности*, одбраћену на Филозофском факултету у Новом Саду, Младен Јаковљевић је темељно прерадио и под насловом *Алтернативне стварности Филипа К. Дика* објавио 2015. године.

У роману *Избледеле душе* писац тематизује оно о чему треба ћутати, како је то давно сугерисао Витгенштајн, јер не можемо имати никаквог увида нити искуства о загробном трајању, уколико га уопште има. Младен Јаковљевић не само да није заћутао пред овом непрозирном тајном него је написао један од најбољих романа у новијој српској романоеској продукцији. На први поглед, дело се ослања на српску реалистичку приповетку, ону где доминира онострано и фантастично. Наравно, ово је тек површна асоцијација, јер српска приповедна проза епохе реализма, понајвише она коју је стварао Милован Глишић, с обзиром на ауторова интересовања, која поред Филипа К. Дика укључују и ауторе попут Роџера Зелазнија, Томаса Пинчона и Вилијама Гибсона, тешко да би могла бити директан узор. Можда је за ову примисао „одговоран” језик којим комуницирају „избледеле душе”, књижевни јунаци чија је земаљска егзистенција прекинута. О језику којим је написан роман, у говору „Избледеле душе – сачуване у језику”, надахнуто је писала лингвисткиња Драгана Радовановић. Она је похвалила пишчеву храброст да архаични говор оличен у дијалекту Тршића уметне у нормативним језиком саздано ткиво романа. Свој осврт на роман закључила је необично успелим

исказом, који веома добро описује однос тематике и језика дела: „У роману *Избегеле душе* сачуван је дух времена у духу језика”.

Аутор *Избегелих душа* није главног књижевног јунака суочио само са смрћу, он га је „повео” иза невидљивог и недокучивог хоризонта егзистенције и сместио у простор где обитавају душе умрлих. У предговору „Свратити у смрт” Владислава Гордић Петковић подсећа да се Младен Јаковљевић суочио „са темом која од Шекспировог *Хамлета* до *Сабирној центри* Душана Ковачевића представља пишчев изазов и кошмар: то је, *ars moriendi*, вештина умирања”.

А да су смртност и тежња за вечношћу стари колико и цивилизација, уверава нас *Еј о Гилгамешу*, најстарија књига уклесана на глиненим плочама. Савремени човек, после толико векова, чак миленијума, и даље страхује и дрхти – да се позовемо на Кјеркегорову синтагму – пред коначном тајном у којој се окончава све. У имагинарним световима литературе у паклене дубине спуштали су се Вергилијев Енеида и Данте у *Божанственој комеџији*, вођен руком „слатког учитеља”, писца *Енеиде*, али су се и враћали на светло дана, јер су живи боравили у свету мртвих. Насупрот њима, главни јунак Јаковљевићевих *Избегелих душа* је мртав и подвргнут је процесу блеђења, што је метафора за потпуно нестајање. Роман Младена Јаковљевића нуди нам једну страшну симетрију: није само стваран живот неизван и привремен, него је и његов одраз у понорима и висинама постојања након смрти подједнако несигуран и коначан. И као што се древни Гилгамеш не мири да ће се његова снага и моћ претворити у прах, тако ни главни лик романа Младена Јаковљевића не прихвата да његова силуета нестане, чиме би он коначно умро у памћењу живих. Тек након великог напрезања, главни јунак се у разговору са чича Милојем присећа властитог имена и изговара: „Радован. Тривунов сестрић”.

Смрт је феномен пред којим сви застану, и они најмудрији, просечни, као и они са скученом имагинацијом, она садржи одговоре, сугерише Јаковљевић, који су нам потребни док обитавамо у постојању у свету. У недостатку адекватних речи за оно што се не да исказати, користе се речи којима се означавају појаве и ствари у свету живих. Претежни део романа *Избегеле душе* Младена Јаковљевића одвија се, нимало случајно, на сеоском гробљу.

Радовану се чини познатим место на које је доспео, али ипак схвата да је оно суштински другачије од представе коју је имао о њему док је ходао „горњим” светом. Релативизација простора у роману *Избегеле душе* била је нужан поетички захват, којим је невидљивом границом подељен свет живих од света мртвих; приказано гробље јесте и није у близини планине Гучево у западној Србији. Приказана измаштана просторност у роману кореспондира са *паралелним свештовима* или *алиџер-*

најтивним стварношћима, чије је моделе Јаковљевић теоријски открио у текстовима Филипа К. Дика и других аутора окупљених у сазвезђу његовог читалачког света. Уосталом, сам аутор у некој врсти пролога названог *Реч-две...* наговештава да је роман „прича о полуизмишљеној прошлости, полустварним људима и полупостојећим местима”. Релативизацијом временских и просторних координата аутор је створио утисак у свести читаоца да пред собом има изокренуту, негативну бајку, која се за главног јунака ипак завршава срећно.

Сенке умрлих лелујају паралелним гробљем које се, скоро идентично, у свету живих може видети с планине Гучево, али ни у њему нема спокоја оних који су покопани и опојани са жељама да нађу вечни мир. Иако су мисли, кретње, дијалози у „доњем” свету успорени и склони „блеђењу”, ипак постоји хијарахија међу тим душама које пате. У центру тог подземног царства влада Видоје Савић, зли дух избледелих душа. Његов пораз ослободио је многе душе, међу њима и душу главног јунака романа.

Необичан одлазак главног јунака *Избледелих души* на „онај” свет и његов повратак међу живе није обред прелаза, јер, како је то појаснио Арнолд ван Генеп у чувеној књизи *Обреди прелаза* (1909), након смрти нема никакве, макар видљиве, трансформације у неки други облик егзистенције. Посебан квалитет романа Младена Јаковљевића лежи у обликовном поступку, налик Кафкином, да прикаже наднаравну стварност као да је саморазумљива и вођена логиком. Та непретенциозност спасава роман од тога да потоне у сувопарну конструкцију о тајни загробног света. Уместо тога, аутор је начинио вешту композицију и поетичку конструкцију у којој нам дијалекатски дијалози помажу да надстварни свет мртвих доживимо као једну од могућих егзистенција, паралелну оној у којој је заробљен читалац.

Др Небојша Ј. ЛАЗИЋ
Универзитет у Приштини
с привременим седиштем у Косовској Митровици
Катедра за српску књижевност и језик
lazicnebojsa@yahoo.com